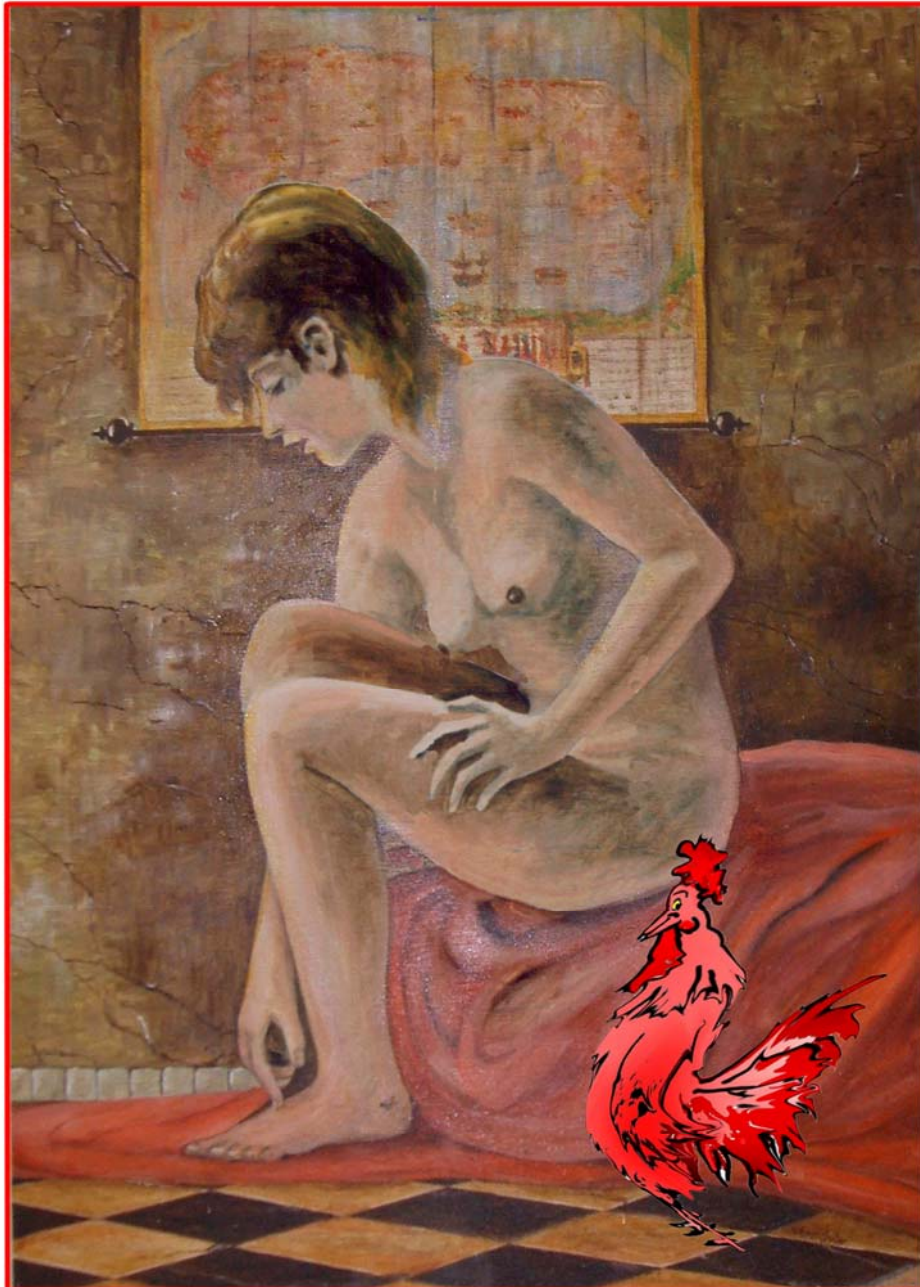

ESTÉ 2010 * L°54

LI RANTOELE

Gazete di prôze nèn racontece ki rexhe tos les troes moes.
publiyeye pal "RANTOELE" - soce nèn recwârlante (a.s.b.l.)
avou l' aspalaedje del Kiminâlté Walonreye-Brussele

Mwaisse sicrijheu : L.Mahin - Dessins : Djozé
Eplaideu responsâve : Pîre Otjacques

19, rûe d' la Hasse, 6840 Li Tchesteu - Bureau de dépôt : 6840-Neufchâteau
Pris : 3 uros à l'imero ; abonemint po én an :12 uros (20 po l' etrindjir)
â conte 068-220405-07 - (IBAN BE74 0682 3043 0507)

Li mot « rantoele »

Li mot “**rantoele**”, c’ est on riscôpaedje [*mécoupure*] do shuvion [*suite de mots*] « l’arantoele » (l’araegneye, l’arincrin). On l’ dijheut aprume so l’ Årdene, el Province do Lussimbork, la k’ i s’ prononcive *ranteûle*, *ranteûye*, *rantûye*, *rantôye*, *rantouye*, *rantouïle*, *rantwèle*, *rantwâye*, *rantwaye*, *rantwale*, *evnd*.

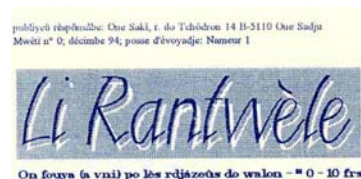
Li Rantoele-soce

Li Rantoele-soce, c’ est ene Soce Nén Recwârlante (S.N.R., *a.s.b.l.*) k’ a stî metowe so pîs e 1996 pa Tiri Dumont, Lorint Hendschel, Lucyin Mahin, Pire Otjacques & Stefane Quertinmont.

Po pus di racsegnes, sol Wikipedia walon, potchîz a “Li_Rantoele_(soce)”.

Li Rantoele-gazete

Li Rantoele-gazete eplaidé sovint des ârtikes e **rfondou walon** (*orthographe wallonne unifiée*): brâmint les tecses avou des letrenes. Mins pacô, nos eployans eto des **rfondants walons**, ki wâdnut sacwants traits des accints do payis. Metans, dins cisse Rantoele ci, les tecses da Louis Baijot, Jean Goffart José Schoovaerts et Christine Tombeur.

On foye (a vrai) po les rjâzêzêes do walon - * 0 - 10 frs

Prumî limero sayrece del Rantoele

Responsâvité

Les scrijheu(se)s sont responsâves di çou k’ i (ele) sicrijhnut, et les dessineus di çou k’ i croyelnut.

Abondroets

Les scrijhaedjes del Rantoele polèt esse riprins tot marcant l’ sourdant.

Les textes publiés dans "Li Rantoele" peuvent être repris en citant la source.

Et n’ rovyîz nén ki :

xh se prononce généralement **ch** et **jh** se prononce **j** (les 2 se prononcent **h** a Liège); **ea** se prononce **ia** ou **ê** (fr. eau); **én** se prononce généralement **in** (**én** ou **é** a Charleroi); **ae** se prononce généralement **a** (è a Liège, â a Charleroi dans le suffixe -âdje), **oe** se prononce généralement **wè** (**eû** a Liège, mais aussi è, û, ë, wa, ou, wê, etc.), **sch** se prononce **sk** ou **ch** (mais **h** a Liège); **oi** se prononce **wa** a Namur, **wè** a Liège, **ôn** a Charleroi et **ou** a Nivelles, **â** se prononce **au** a Namur, **â** en Haute-Ardenne, et variablement **au**, **â**, ou **a** a Charleroi; **ô** se prononce nasalisé en Ardenne et à l’ Est du Brabant (presque **on**), et **ou** a Nivelle; **sh** se prononce **ss** a l’ Est et **ch** a l’ Ouest; **oen** se prononce souvent **on** a l’ Est et **win** a l’ Ouest.

Les linguistes appellent ces lettres des **diasystèmes** ou **archigraphèmes**. E walon, on dit **betchfessîs scrijhas**, (do viebe "betchfessî", *placer tête-bêche*).

En wallon unifié, tous les E internes se prononcent è. *remantchî = rêmantchî; soce nén rêcwârlante.*

La lettre é ne s’ écrit que si elle représente un phonème du wallon (*cerêjhe, tuzé*). *Mais pas si elle provient d’ un calque du français prezinter, republike (lire è).*

Di traze a catoize

Noveas lives e walon

(loukîz eto al pådje 16)

Rondeas e walon sâmi

ene ramexhnêye di rondeas da Joseph Docquier. C’ est 12 € (+ 4 € po tchaeke live a-z evoyî) â conte 068-2170822-86 do Muzêye do Pârlaedje e l’ Årdene, 3 al moxhnire (*chant d’oiseaux*), 6900 Mâtche-el-Fâmene. Pol fé dicâçter (siner) do scrijheu, houkîz lu â tel 0472 26 41 97 -- 080 21 59 34

Live di ratourneures da Chantal Denis

Racsegnes :

<http://www.ecoledewallon.be/nouveautes.html>

Motî d’ Ârsîmont

Ene teze da Julie Servotte ki rprind, raspepyîs, les mots d’ on dictionnaire d’ Ârsîmont (Sambveye). Racsegnes : julie-servotte@skynet.be

Ramexhnêye d’ arimés da Jacques Desmet

Troes ramexhnêyes di powinmes da Jacques Desmet (Vey voltî / Âmen / So l’ voye ki moenne âs stoeles) polèt esse atchtés (5 € onk, 13 po les troes) amon li scrijheu, rowe do cokea (*rue du Coquelet*), 41 a 5030 Djiblou ; tel 081 61 53 93, emile : jacky241243@skynet.be

Vera, li roman da Lucyin Mahin ni rexhrê k’ e moes d’ mâss 2010. Vât mî târd ki djamây.

Bates di scrijhaedjes

Pris Djôzef Derbu 2010.

Prôze u powezeye ; a rentrer pol 31 di decimbe 2010. Racsegnes : Bernard Louis, bernardlouis@andenne.be

Eternâcionâ

6 di may*Dji vos riscrî co d' Caboul, mâgré ki dji n' î dvreu ddja pus esse !**Paski, âjourdu à matén, dj' aveu-st ebarké, tot esnoufyî, dins li ptite avion del Rodje-Croes, po s' evoler so Lashkargah, la ki dji m' va bouter...*

E fén mitan di l' Afganistan

Nos avans fwait ene nahote a Kandahar sins rujhes. Drola, fât vey li spectâke del dischinte so l' areyopôrt. Ci n' est k' on cavolaedje d' avions d' tchesse et d' elicopteres, hozlés di grossès mitrayeuses. So ene sitârêye âtoû del pisse, c' est tos tcheris âs areyoplanes, des bârs militaires, des cazeres et des tchessions [fortins] di totes les cognes.

Pus lon, on dezert di plins [plaines] et d' tienes, disk' a l' roye do cir.

Mins disconte di kî k' on s' bate dedja ?

Aprume ateris, li moenneu d' l' avion nos dit k' on-z anonce ene timpeste inte Kandahar et Lashkargah. Nos dvans raler edou çki nos divnans : Caboul. Fât fé bon cour so mâlès djambes. On raspouvè dmwin.

7 di may

Ci côp ci, ça a stî. Dji vos scrî di m' tchambe a Lashkargah. Il est troes eures di l' après-nonne et i fwait stof. Et i n' si fât nén plinde, paret; ça n' fwait ki di cmincî. C' est pâr ene grande diferince avou Caboul, pus so les hôteurs, k' il î fwait pus frisse.

Dji n' a nén grand tchoi a dire sol veye leye-minme. Del bawete di l' avion, tot dischindant, on n' voet k' ene grande sitindêye trevâtcheye di l' Aiwe di Helmande, avou tos des

cortiadjes so ses erives., po s' evoler so Lashkargah, on n' voet ki des ptitès bassès mâjhons, sins la-hôt, del minme couleur ki l' tere do cotoû. Veyou did la-hôt, tot parexhe pâjhire.

Arivêye al Rodje-Croes. Co on côp, l' ekipe MSF aveut metou les cosséns so les xhames po nos rçure. N' aveut drola : èn Almand, ene Aldjeryinne, on Liberyin, on Noû-Zelandès, on Nonne-Afrikin, deus Braezilfs, ene Flamande ey on Walon : mi, dit-st i l' fô. Mins vaici, sins BHV, i m' avize k' on s' pôrè etinde sins trop d' rujhes.

Mins, après les antchous, dji m' meta-st a rtuzer al vuwe nén croeyâve di l' areyopôrt di Kandahar et di ses nouzomès instalâcions militaires. Do moens, la-drî, on sint Bén k' c' est l' guere. Et ces avions-tchessseus la ki s' evolnut avou leus ptitès bombes, c' est po ls aler tiper ene sadju. Parey po tos les sôdârs d' amon nozôtes, avou leus fuziks otomatikes.

Nén merveye k' on n' si rtoûne nén pus k' ça si onk u l' ôte riçût ene bale nén pierdowe. Ubén zels acsegnî sacwants civils avou leus bombardumints. Udon k' i mitraynut èn otobusse di femes et d' efants ki s' a-st aprepyî trop près d' zels, croeyant k' c' est des terorisses. A viker sol kivive do matén disk' al nute, i shonne ki l' Beldjike est Bén lon erî, cabén ki l' drapea

rodje djaene et noer est stitchî so l' toet di l' areyopôrt di Kandahar.

Et dire ki dvant-aeir, dj' esteu co a Glaireuse ki rwaitive sorire mi nozêye pitite-feye, tot sintant les prumîs frumjhons do bontins. Et ratinde li rarivaedje des noerès ciwagnes, do rodje-cou à blanc front, et del fâbite al noere tiesse.

Et pinser, oniestrumint : di ké droet polans dj' viker pepermint e nosse payis, dabôrd ki nos alans fote li moxhet dins les poyes amon les ôtes ?

14 di may

Co on vénrdi, li djoû k' on-z est pâr resserés dins s' tchambe. C' est pus âjhey di sawè çou ki s' passe e l' Afganistan do fén fond di l' Ârdene, k' à fén mitan del province d' Helmande.

A pâr li zûnaedje des avions et des elicopteres, les rascråwes del guere ni sont nén veyâves avâ les rows, do moens tot-z alant del mâjhon a l' ospità, avou nosse wåde di sôdârs ki nos waerantixhèt d' on mwais côp.

Dins l' province vijhene di Kahandar, li mwaisse payis des Pashtouns et des studiants e teyolodjeye k' on lome "Talibans", li cmendant d' l' OTAN promete di rnetyî l' contrêye et di dzindjnî disk' à dierin Taliban, tins di si ofinsive d' esté.

Dj' a les pinses k' il est d' douce croeyince. À Pakistan, dins l' vâ d' Sowate, la k' dj' esteu l' anêye passêye, l' armêye pakistanesse aveut tchessî les Talibans, sapinse zels. Et asteure, i sont ki rivnèt a grands côps.

Paski pocwè ? Sol waibe del BBC, on vî saedje pakistanès esplike à gaztî ki : « Les Talibans, c' est on

movmint romantike, ene trope di Robin des bwès. I kritikèt l' injustice dins l' payis, ki l' govienmint ni fwait rén po-z aler conte. Radjoutez î li haeyime des Amerikins dispu k' il ont-st abroké so l' Afganistan, et on comprend ki les Talibans sont bén veyous, pâr des pitès djins. Et des cis ki vicnut pôvriteuzmint, end a po fé e Pakistan. »

Bén dabôrd, tolmonde est d' acoird, OTAN et Talibans, po-z apoiter l' pâyee et l' djustice. I s' vont radmint etinde, ci côp la !

To l' as dit ! Mins les politikîs, zels, ci n' est nèn come ça k' i maxhnut l' djote !

Martial Ledecq

Ratournaedje : Li Rantoele

Beldjike

On ratind co (Godot & l' ABHV)

« En attendant Godot » (Tot rawârdant Godot), c' est ene pîce di teyâte di deus akes, sicrite e 1948 pa Samuel Beckett. Dji l' a riscrît po vozôtes.

Decôrs et ahesses

Li pîce si passe à Bingla Desh, a l' anuti, so on tidje [piste], avou on setch âbe sol fond del sinne.

Prumî ake

N a la deus rôlîs, Rajiv Literminusse et Shakir Rénders-Khan. I ratindnut on lomé Godot – k' i n' kinoxhèt nèn – k' a prometou k' i lzî apoitreut ene sacwè – k' i n' savèt cwè à djustice, mins k' i lomèt « A(coird so) BHV ».

Tot rawârdant, les deus soçons sayèt di furler l' tins come i polèt.

Mins la k' Godot n' arive nèn. I transixhèt : est çk' i n' s' ont nèn trompé d' djoû ? Kécfeye ki Godot a ddja stî vnou et dner l' ABHV a des ôtes rôlîs.

Mins, e mitan do prumî ake, la deus ôtes canaris k' intrèt sol sinne : Vijai Des Waiveus et Micmatiar Dârdenistan. Li prumî, c' est lu ki s' dit l' grand mwaisse d' avâr la. Li deujhinme, c' est on scalot, ene sôre di sclâve. Des Waiveus l' tént al laxhe, et li cmander come

on tchén. Tenawete, i lyi tape èn oxhea a rawyî.

Literminusse et Rénders-Khan trovnut ki c' est honteus di traitî Dârdenistan sifwaitmint. Mins, après on ptit tins, i vont fé parey avou lu.

Des Waiveus dimande a Dârdenistan di danser li danse del havroûle. Cwand il a yeu tot danser, ci-cial si mete a ramter et a ramter, sins ahote, mins si spitch n' a ni cou ni tiesse.

Pu vola Des Waiveus et Dârdenistan revoye, et Literminusse et Rénders-Khan resse leus deus tot seus sol sinne.

Godot n' a nèn co passé avou l' ABHV. Mins la k' on messaedjî lezî vént dire k' i ratindexhe co on djoû, ki Godot vénrè bén dmwin. Literminusse dimande à messaedjî s' i n' a nèn ddja

djouwé cisse sinne la aeyir, mins lu n' è sait rén.

Li toele toume : c' est l' fén do prumî ake.

Deujhinme ake

Les loumires si resprindèt sol minme decôr. N' a k' l' âbe k' a fouyî, mins pitiveuzmint (deus troes foyes).

À cmince, Rénders-Khan n' est nèn la. Literminusse est binâjhe d' esse contin et contin d' esse binâjhe. Tot l' voeyant djiper cwand i rmousse el sinne, Rénders-Khan s' mâvele.

Li deujhinme ake si rdjowe come li prumî. Rénders-Khan n' a nole sovance do djoû di d'vant, mâgré ki L' Terminusse lyi rapele les pondants et les djondants.

Rarivèt Des Waiveus, toumé moya et Dârdenistan tcheyou aveule, mins sins sawè dire dispu cwand.

Literminusse, li seu ki voeyaxhe bén cwè, si vout pinde. I disblouctêye li cingue di s' marone, et vout vey s' elle est solide assez, mins l' cingue sicote !

André Georges Dumoulin.

Del djeyolodjeye al rilidjon

Cwand l' tere su raveye !

Dispu ene pwaire du moes, on vént d' viker – et d' subi – on teribe tronnmint d' tere e l' Ayiti, et l' ravicaedje di l' Eyjafjallajökull, in volcan d' Izlande.

Duspiertaedje dou volcan d' Izlande

La âk ku mwintes et mwintès djins nu counuchént waire, et k' a vnu mete des pires al roye, dins ene boune pârtiye du l' Urope. Bêcôp des djins ont stî amayiyes, surtout les cines ki voyaedjèt brâmint.

Lu ctoirdu nom dou volcan n' est nin a-z prononcî avu nosse boutche du Walon. Toulmin me, l' Izlande, leye, est in pô pus cnuchuwe, avou ses montagnes du nive et d' glaeces, et nosse volcan a Nonne (Sud).

L' Izlande fwait pârtiye du l' Urope du costé djeyografike, mins nén economicmint, pusk' ele n' est nén co mimbe doul Coumunâté Uropeyinne.

Ses banques nous ont cwand min me fwait frûler [*trembler*], tins d' l' ivier, ca elle avént djouwé âs djeus d' tirlibibi, et-z atchter bê-z-èt tchir des cwârs du scaye [*monnaie de singe*] âs Amerikins. Et fote leu govienmint lu cu â hôt, et rwiner touplin du ptits spârgnants, sacwants el Beldjike.

Lu pôzucion djeyografike di l' Izlande, eter li Growenlande et li Scôsse, est ideyâle pou nous shoufler dsu l' crâne toutes les cindes et les fumires ku ses volcans rucratchèt. Ça fwait des samwinnes ku l' Eyjafjallajökull nous arouze et kul nuwaedje du cindes espaitche tanawete les avions du voler.

E plinnès vacances du Pâke, avu des vacancîs

stramlés [*disséminés*] in pô partout dins tous les areyopôrts, ça a stî pâr li hik ! I n' fât nén dmander lu disdut ku ça a foutu dins les scoles et les buros al rintrêye. Et les sous ku ça a cousté ! Troes miyârs d' €, rén k' pou les avioneus !

Cwand çki l' ome ârè infén compris k' i n' est k' in waerbê [*larve*] sul tere ? Et ku ça n' lyi sieve a rén du s' diverouyî [*se démener*] come in diale dins in bènîfî, pou sayî du mwaistrihî nosse terre. Adon, putete, i lyi fâre Bén admete su pitiveusté et s' fwèblesse duvant lu Grand Mwaisse.

Seyisse e l' Ayiti

Èn ôte dèzasse k' a rascrâwé nosse tere lu 12 du djanvî 2010, c' est lu tronnmint d' tere e l' Ayiti. La, c' est dupus d' 200.000 djins (k' on-z a dit) k' ont leyî la leus hozetes, raclôs duvou leus mâjhons.

Tous les cwârtîs [*quartiers*] pôves du dzou dul vile du Pôrt-â-Prince ont stî avadjîs. L' astcheyance a volu ku l' mâleur s' abataxhe sur zels, dabôrd ku les cwârtîs des dzeus dul vile, les cis des ritches, astént bêcôp spârgnîs. Çu k' il advént asteure, c' est k' les ritches continuwèt a Bén viker come

duvant, e caessant les Rikins dins l' sinse du poy [*dans le sens du poil*], sul timp k' les pôves dou dzou dmèrèt avu leus mizeres, leus rwines et leus moirts.

Et mâgré toute leu ponne, fât vey avu kéne vayance et kéne volté ku les curés lezî rmontèt l' morâl. Et les stombyî [*inciter*] a s' rumete a l' ovraedje pou rbasti leu payis. Et avu kéne confyince k' il acceptèt leu mizère passêye !

Leyîs a zels-minmes, come abandnés, c' est dins leu fwè k' i poujhèt leu foice et c' est su leus croeyances k' i s' aspoyet pou-z aler du l' avant, mâgré tout. Et avu ké couraedje ! Ey e tchantant come des vraiys Creyoles.

Les politikîs k' astént la duvant l' seyisse n' ont nén tchandjî. Lu payis n' est nén pus chûr ku dvant et les cis ki nnè sont al tiesse nu dmandèt nén k' ça tchandje. Tant k' ça toûne come i vlèt pour zels acassî tant k' i plèt dins leus potches ! Sins su rtourner des pôves !

Du ça, les gazetes nu câzèt nén !

Et nouzôtes, laddins ! Pou kî astans dj' ? A nouzôtes, dul prouver !

Louis Baijot

Spòrts : les tchafiaedjes do Ptit Louwis (14)

Avocât du diâle ou pidjon voyadjeu ?

E vla co ene, di drole d' istwêre ! Il ès lome Advocaat. Mins c' est l' avocât du diâle, azâr.

Comint est i possible di fé confyince a m'-n ome. Dedja qu' divant, il aveut fét ç' côp la a quate erprîjes. C' esteut pou l' prumî côp e 1995 avou li Holande pou daler à PSV Eindhoven. Pou chure, il a quité l' PSV pou les Glasgow Rangers. En 2005, il a signé às Emirats Arabes et deus moes pus târd, i s' endaleut mwinnner l' Coréye du Sud. Et pou fini, i s' egadje avou l' Ostralîye pou rtrouver l' Zénit Sint Petersboûrg qui li ofrit 2,7 miyons d' euros.

Advocaat

Eyet roci, les hôtes instances di l' Union Beldje ont decidé d' el parachuter a l' tiesse di l' équipe nâcionâle. Dedja qu' ça n' toûrneut nén avou l' cén qu' esteut dvant li. Bén etindu, ès-n arivéye aveut ddja pôzé des problemines.

Eyet vla qu' tout d' in côp, el Holandès done in côp d' fil e dijant qu' i djoqueut s' boutâdje e l' Beldjique. Mossieu s' endaleut e l' Rûssiye avou in fameus paquet di liârdès dins s' potche. On pâle di set miyons d' euros. L' afêre va fini à tribunâ. I n' fât nén roublîyî qu' i gn âreut in

miyon d' uros a payî come dedomâdjmint di rupture di contrat.

El gayârd etrinne l' AZ Alkmaar. Mins rola, i s' téjeut dissu s' novvia contrat. Il est vrai qu' i s' a ndalé d' lâvâ el 2 d' may.

Les reyacions evont tertoutes du minme costé : c' est s' foute du peupe beldje, in manque totâ di respect, vât mia rpârti a zero, el manire di fé est scandaleuse, et tchik et tchak.

Eyet dire qu' el troes di setimbe, c' est dedja Beldjique-Almagne.

Advocaat n' a rén trouvé mia qui di responde qu' i n' wèyeut nén çu qu' on lyi rprotcheut eyet qu' i feyeut preuve d' oniestruté. A l' etinde, ès depârt rinterre dins l' lodjique !

Des belès promesses et des belès rezolucions qui seulmint deus djins del Federâciyon, François De Keersmaecker eyet Philippe Collin, ont gobé a rlaye. Domâdje pou no-n équipe beldje qui n' aveut ddja nén dandjî d' ene pareye reclame.

Replacî Advocaat, evoye après a poenne chîj moes, cénq pârtiyès eyet 300.000 euros, ci n' est nén âjîy.

Ci n' est nén qu' i feyeut du bon boutâdje, mins persône ni vleut prinde ès place. Fât dire etou qu' e wêre di tîmps, i s' a egueulé avou

Stijnen, Kompany, Fellaini, et hay vos nd ârez.

Chaque a s' toûr, des etrinneus confirmés ont stî acrotchîs. On a dmandé a Preudhomme, Gerets, Leekens. Mins is n' ont nén vlu ès risquer. Fât dire qu' el boutâdje est malâdjî pou s' qualifier pou l' coupe d' Europe 2012. Ça n' les arindjeut nén. Fât rconeche qui no-n équipe nâcionâle est a l' imâdje di no govienmint. I gn a pus rén qu' èva come i fât.

I gn a trop longtîmps qui no payis n' arive pus a s' qualifier pou ene coupe du Monde ou minme d' Europe. Nos avans pourtant des bons djouweus qu' on nos dmande dayeur dins les ôtes payis (Arsenal, Everton, Manchester City, Bayern Munich, Ajax Amsterdam). Fâreut tout d' abôrd èn etrinneu qui sâreut mete di l' ôre dins l' boutique.

Eyet on croet l' awè trouvé : c' est « long coutia », Georges Leekens qui rvént. Il aveut ddja stî etrinneu d' l' équipe di 1997 a 1999.

Georges Leekens

Jean Goffart, li 2 d' may 2010

Rilidjon

Les Egljhes vî-catolikes

Cwand ons ôt «on vî catolike», on pinse a ene sakî k' est vî et ki shût li doctrene catolike rominne.

Mins i gn a des Egljhes ki s' lomnut «vî-catolikes», et n' awè rén a vey avou l' âdje des djins.

I n' fât nén nerén acmaxhî les schetlaedjes [dissidences] di l' Egljhe d' après l' concile Vatican II avou les cias d' après Vatican I.

Li concile Vatican I (1869-1870) a atuzé on novea doke: li nén-trompâvté do Pâpe di Rome. Dj' ô Bén k' li Pâpe direut todi l' veur et n' si mây brouyî cwand il dit ene sacwè dispoys si tcheyire ou minme ezès scrijhaedjes.

Sacwantès pârotches catolikes rominnes di l' Urope ont stî mâ ahesseyes avou l' novea doke et s' discopler d' avou Rome. Ces pârotches la s' ont rclamé «vî-catolikes», tot djhant, come les Egljhes do Levant et les cenes del Refôme, ki l' pâpe ni sâreut awè k' ene plaeece d' oneur.

L' ârtchuveke d' Utraik [Utrecht], âs Bas Payis, esteut ddja Bén margayî avou Rome. Come l' eveke

Varlet aveut ordiné Cornelius van Steenoven sins awè l' benediccion do pâpe, les deus ont stî discomunyîs pa Rome.

Les pârotches, totavå ki n' ricnoxhît nén li doke di nén-trompâvté do Pâpe, et s' ribatijhî «vî-catolikes» s' ont raloyî âs cias d' Utraik. Oudonbén s' ont ele rashonné e stiches [diocèses], e tchaeke payis et dmander a Utraik d' elzî ordiner des noveas evekes.

Sacwants di ces Egljhes la sont co raloyeyes a Utraik, â djoû d' ouy. Mins sacwants ôtes ont yeu des arokes avou Utraik. Ca gn a brâmint des vîs-catolikes ki dmeurnut âs Estats-Unis ey el Pologne, et ki n' sont nén ahessîs avou Utraik. Come i gn a pont d' pâpe vî-catolike, tchaeke Egljhe decide po leye-minme.

Mins, houte des diferinces, les Egljhes vî-catolikes acceptèt tertotes des priyesses maryîs. Ele dinnut tertotes li comunion, so les deus cagnes, a tos les

batijhîs et accepter li rmariaedje des dismaryîs. Mins sacwantes ordinnut minme des comeres come priyesses, ou maryî les copes di deus omes ou deus femes, dabôrd ki sacwantès ôtes n' el fwaiynut nén.

Sacwantes diynut co li veye messe rominne, e latén, dabôrd k' i gn a des ôtes ki l' ont rcandjî a leu môde.

Li «rapoûlaedje âtoû Utraik» (Egljhes Vî-catolikes ki ricnoxhnut l' otorité di l' eveke d' Utraik) est e plinne comunion avou les anglicans.

El Beldjike, i gn a on stiche vî-catolike, avou ene pârotche e Brussele, ey ene a Termonde ey a Alosse. Mins come tchaeke pretche po s' tchapele, dji vs dirè k' ons a eto rabeni ene pitite tchapele di mâjhône el Walonreye, a Sint-Serwai. Vaila, on preye l' ofice del vesprêye e walon on còp e l' samwinne.

Djôr Sfasie

Les rime-rames d' efant

Dins cisse sôre di dijhaedjes la, gn a les tournuretes ki les grandès djins diynut âs efants, aprume pâpâds.

N a les zoupleuses: on prind l' efant so ses djnos, et l' fé potchî. tot djhant, metans:

Youpdoudoup so li spirea / Djambe di bwès n'a pont d' oxhea / Nosse meskene ni sait danser / Nosse vârlet nel sait moenner / Nosse

tchivâ n'a pont d' avoenne / I nd ârè k' a l' ôte samwinne / Avou l' ci do vî captinne.

Po-z atchver, on pout sorlever l' efant, li rtourner, et lyi shofler dins s' pepete:

I n'a pus k' on pitit xhuflet / Po shofler â cou da Tchantchès.

Estô di prinde si mamé so l' djino, on l' pout mete a dadaye sol còp d' pî. Al fén, on l' berôle sol costé tot

djhant: «a bas les ptiits valets».

Les doetreces si fjhèt tot prindant les cénk doets, k' ont tchaeke leu no. Ons atake todi pâ pòce, et fini tot catiant l' efant dizo les bresses u so s' badou [vintè].

N a ossu les rime-rames a fé sol vizaedje et les contenes [comptines] vraiyes, avou les chifes.

Creyâcion di bindes d' imådjes e walon

Djowel, Djozé, Titôrvâ et Hegel

Totafwait a cmincî dins l' tuza da Joël Thiry, on prof di francès scrijheu e walon do pays d' Mâtche.

Do « tchet » da Geluck...

Todi al tchesse di novelès piceures po-z acsegnî l' francès a ses scolîs (des techniques bwès, waire intellos), i lzî fjha trover des ptitès fråzes po discrîre ene djin k' i cnoxhént. Li ptit tecse, a môde d' arimé, sereut ahavté a ene foto del djin k' esteut aduzêye.

I fourit a bon sbaré des trovas di ses scolîs. Après on mostra [*exposition*] el Mâjhône del Culteure, i s' tchôca a lzès ratouner e walon, Et ls eplaidî, e môde bilingue, tecse et foto, dins « Singuliers » (2006-2008).

L' idêye d' emantchî des coûtès fråzes di ses scolîs avou des dessins djerma-st adon dins s' cervea. Ca il aveut ddja dins ses ridants dipus d' 200 sitouwâcions comikes, avou ene fråze po clawer l' sinne. Et mândjiner on sistinme di cwate dessins (et cwate bouyotes) sol piceure do « Tchet » da Philippe Geluck, avou l' fråze ki fwait rire u tuzer, dins l' dierin cwârê.

Item est i k' il a cwerou après on dessineu. Il aveut ddja dmandé a sacwants, mins bernike, li pâsse ni prindeut nén.

... â Professeur Titôrvâ

Come mwaisse adjinçneu do Muzêye do Pârlaedje e l' Ârdene, wice k' i replaeça Mitchî Francard, il avna a bouter avou J. Schoovaerts, po l' enimådjaedje do roman « Vera » da Lucyin Mahin.

Et c' est l' dit Djozé ki va-st askepyî l' persounaedje do Professeur Titôrvâ, on vî prof bârbou ki boet voltî si ptit Ôrvâ.

Li persounaedje si lomrè « Professeûr Titorval » dins les gazetes classikes. C' est pus près do franlon « Orval » ki do puriveus walon et gâmes « Ôrvâ ». Ôr-vâ, c' est on toponime a môde d' aplacaedje tîxhon [*composition germanique*] po « vâ d' Ôr » (Val d'Or).

Les prumirès sayes del bédé ont parexhou dins *Singuliers* (1° 1/2010) et dins nosse dierinne gazete (bontins 2010). Pu, a cmincî do 16 d' avri 2010, tos les vénrdis dins l' Avni do Lussimbork.

C' est on rivnaedje [*come-back*] pol walon dins cisse gazete la, k' avént rsaetchî evoye leu « coirnêye diyalectåle » dispu l' edâme des anêyes 2000. Li mwaisse sicrijheu ni vout pus eplaidî des powezeyes ni des tecses sol vî tins. I dit k' i gn a nolu ki lzès lét. Mins des bindes d' imådjes, sapinse a lu, ça assaetche totes les djermêyes di djins.

Djowel è sere cénk a Titôrvâ, tot tant li prumî limero di l' Avni do Lussimbork avou l' binde d' imådjes « Titôrvâ »

Et Hegel, dins tot ça ?

Hegel, c' esteut on filozofe almand k' a skepyî e 1770 et k' a morou e 1831, l' anêye do prumî govienmint del Beldjike.

Il a scrît on moncea d' lives : di filozofeye, d' istwere, di politike, di rlidjon, d' ârt, di lodjike eyet d' metafizike.

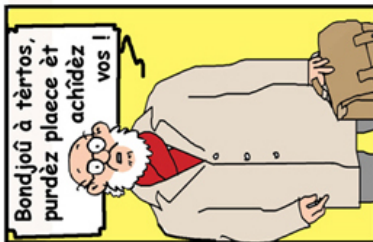
Ci n' est nén lu k' âreut stî rçû Relî Namurwès, tot passant al passete do « waire mins bon ».

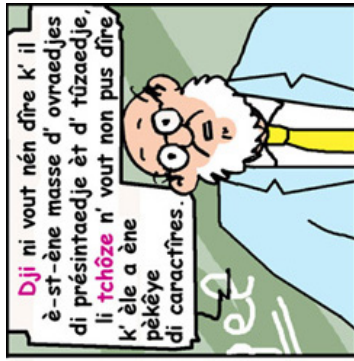
Les corwaitaedjes da Hegel stî rtuzés pa ene peclêye di scrijheus et d' filozofes. Sacwants estént d' acoird avou lu (Sartre, Stirner, Marx) et des ôtes nén (Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger).

Po s' fé ene idêye des mâlâjhminces k' on-z a po comprinde Hegel – et dabôrd a l' ratourner dins des langues etrindjires, copurade des ptits lingaedjes –, on prindrè ene atuze [*concept*] do prumî tchaptrê del "*Phänomenologie des Geistes*", li "*sinnliche Gewissheit*". Deus waloneus ont tuzé a on tradujha : onk a metou « sinsibe acertinance » et l' ôte « acertinance des sinses ».

I shonne ki l' professeur Titôrvâ, on fel sincieus k' a spepyî Hegel, a tchoezi li prumire ratourneure.

C' est dandjreus a pârti di ci corwaitaedje la da Hegel ki les sicolokes d' â cmince do 20inme sieke ont etcherpeté l' idêye des troes coûtches : li foutrin (li « ça »), li dvintrin (li « moi ») eyet l' sordivintrin (li « surmoi »).

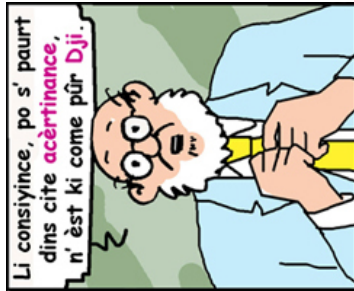
Ces deus rézons n'ont rén à vîne avou l' sinsibe acèrtinace : li **Dji** ni l' **tchôze** ni volenut dîre k' is sont bons po arindjî lès bidons.

Ci pûr **esse**, cite tote simpe sûtistê fait s' vérité. C' est tot djusse insi, di cite manîre, ki l' acèrtinace, come anîse, est tot d' chûte ène pûre anîse.

Portant, si nos î riwêtans di pus près, dins l' **pûr esse** ki fait cite acèrtinace èt k' èle lome si vérité, i s' djouwe èto è l' minme tins on grand nombre d' ôtes tchôzes.

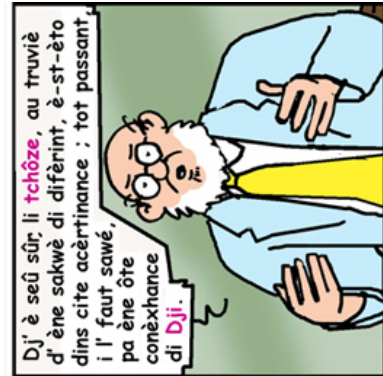
Li consiyince, po s' paurt dins cite **acèrtinace**, n' est ki come pûr **Dji**.

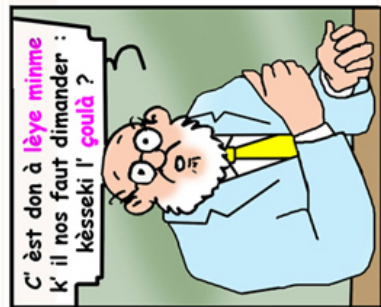
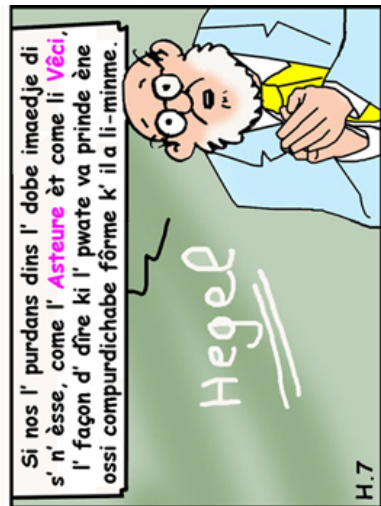
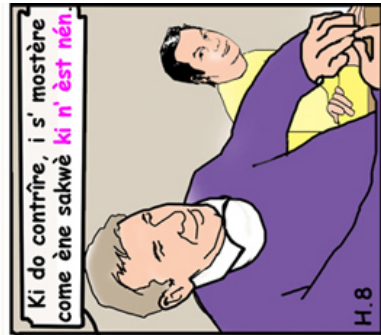
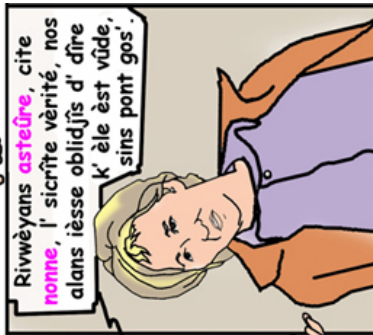

Dji, cit **Dji-ci**, ni seû nèn sûr èt cèrtin di cite tchôze paski **Dji** m' a disvolpé dins c' ca-ci come consiyince èt î wachoter branmint dès tûzaedjes.

Nèrén non pus paski l' **tchôze** ki dj' è seû sûr sèrève, po ène grosse pêkêye d' difèrints caratères, po l' ritche ramoncèlaedje di conèxhances dins l'èye minme, po dès makes di rapwârts avou dès ôtes.

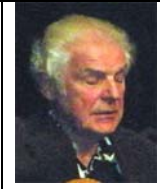

Vîs amuzmints

Fé ene vierlete

Ene vierlete (« viole à roue » e francès, « hurdy-gurdy » e-n inglès « draailier » e flamind) c' est èn instrumint d' muzike às coides, avou ene manike ki fwait tourner ene rôlete ki frote dissu les coides.

Dabôrd, gn a ene mwin ki toûne tofer al manike, tins ki l' deujhinme mwin pice les coides.

Les deus coides do mitan fwaiynut l' air del tchanson : on lzès djowe tofer.

Gn a deus ôtès coides metowes sol costé, k' on pout rsaetchî : c' est po fé les basses.

Li vierlete est Bén 1000 ans viye. À cmince, ele si loméve « organistrom » et gn aveut deus djins ki djouwént dsu.

C' est cisse vierlete la às deus djouweus k' est scultêye so les pilasses di sacwants catedrâles e l' Espagne, Sint-Djâke-el-Galice [*Saint-Jacques de Compostelle*], Bourgosse, evnd.

Li vierlete, c' esteut l' mwaisse instrumint des bals disk' è 1900. L' ârmonica (acordeyon) n' a-st arivé k' après.

L' Ovegne [*Auvergne*], c' est l' payis la ki l' vierlete est

l' pus cnoxhowe. Et, disk' à djoû d' ouy, gn a co des fjheus d' vierletes.

C' est la k' on soçon m' a trové l' plan di l' instrumint. I n' mi dmoréve « pus » k' a l' basti. Gn a yeu des manches a mete : i m' a falou dipus d' 500 eures d' ovraedje.

Li coir del vierlete est fwait d' deus couleurs : li brun, c' est do bwès d' gaeyî, li clair, c' est d' l' ayâve u doyâve [*érable*].

On eploye pus speciâlmint do « wachlant doyâve » [*érable ondé*]. C' est ene maladeye di cist âbe la, ene tchamousseure ki vènt so les raecinêyes, et ki fwait ki l' fi do bwès va tot wachlant. Dabôrd, i pout ployî pus âjheymint.

Li tâve, c' est biesmint do sapén.

Pol marketreye (decorâcion), on eploye do bwès d' ebene et do pâkî [*buis*]. C' est des plakes, 1 mm sipesses, ki s' atchtèt a èn ome di mestî.

Po-z aplaker les bokets, on doet prinde ene cole naturele, fwaite avou les oxheas, li pea u les niers des biesses d' abatwer. Foice ki, cwand elle est adureye, ele divènt come do bwès et l' son passe Bén. Avou ça dpus [*en outre*] k' on l' sait discoler si on-z a dandjî di rfé l' instrumint.

Les foitès coles tchimikes (cole di mnujhî) ni leynut nén passer l' son.

Dj' a dné m' vierlete a sayî a ene muzicyinne ki djowe so des « vraies ». Et elle a stî estchantêye di mi instrumint. Mi, dj' esteu fén binâjhe, sintoz Bén !

Willy Marchal, e moes d' mâss 2010.

Nouvès techniques

Li lingaedje LaTeX

LaTeX c' est on libe lingaedje po scrire des documints, k' est foirt eployî des sincieus po fé leus rapoirts.

C' est on pô come l' HTML: on fwait on fichî tecse (.tex) avou des etiketes [*tag*]. On compile li fichî sourdant po fé on PDF ou l' fé rexhe so papî ou co dins li rmete dins ene ôte cogne di fichî. C' est insi ki l' Lorint

Henschel a fwait ses croejhetes. Do LaTeX, i ls a-st ebagué viè HTML po les mete so fyis.

S' on fwait des candjmints, c' est mia d' ripârti des sourdants TEX ki candjî sol DOC et n' nén sawè âjheymint l' reploté dins ds ôtès cognes di fichîs.

Tchance eto k' i gn a des sfwaits lingaedjes po les cis

ki n' boutnut nén voltî avou èn aspougneu d' tecse [*traitement de texte*].

Gn a minme on programe, ki s' lome « Lyx » po candjî les fichîs TEX d' ene manire ki vos voeyoz çou k' vos rexhoz (<http://www.lyx.org/>).

Les rfondeus ont-st amonté ene bibioteke di tecses e rfondou dizo cisse cogne la.

Jean Cayron

Li ci ki n' a k' on toû ni vike k' on djoû. Si c' est l' veur, Djan Cayron vicrè vî, ca a costé di si ovraedje et des programes éndjolikes e walon, i s' î cnoxhe eto dins...

Li bressaedje

Li bressaedje c' est l' fabricaedje del bire ou di des ôtès abwessons fwaites a pârti d' ene dinrêye [céréale].

Ene viye paskeye...

On bresse dispoy foirt lontins et on-z a les pinses, arkeyolodjicmint, k' on bressive dedja el viye Edjipe. On trove des viyès rcetes di sacwantès bires dins des scrijhaedjes sumeryins, ki sont dins les pus vîs scrijhaedjes k' on conoxhe.

Li molaedje

Li brâ [malt] d' oidje, di speate ou di ds ôtès dinrêyes est molou e-n on molén brâjhrece. Les meules sont réglêyes po n' nén moure a môde di fene farene, mins po k' l' ewalpeure do grin (les latons et les raboulets do molaedje di monnreye) dimeure etire.

Maxhaedje des brâs

Li bresseu maxhe sacwantès sôres di brâs et d' dinrêyes po fé si rcete:

- do clair brâ po fé les bires les pus corantes.
- ene miète di brâ caramel po fé del rossete bire.
- ene faflote di brâ tchocolât po fé del brune ou del noere bire.
- do frumint, del sipeate, do swele nén brâjhîs (djer més) po fé del blanke bire ou des ôtès bires speciâles.
- do riz ou do mayisse sipotchîs po fé l' claire bonmartcheye bire.

L' afontnaedje...

(metaedje el fontinne) u mouyaedje [empâtage] si fwait dins l' couve-matire : ene tchôdire wice k' on tchâfe (aviè 50°C) di l' aiwe assez po mouyî l' brâ. Termetant, li bresseu atake a maxhî sins rlaye (dinltins avou on traeyin) disk' a tant ki l' brâ soeye come ene pâsse sins groumiote.

Li bressaedje lu-minme

Li bressaedje lu-minme deure ene eure u deus. Li bresseu monte li tchaleur digré pa dgré et dmorer a tchaeke digré sacwantès minutes. Po tchaeke digré, gn a des ezimes ki vont discotaeyî ene seule sôre di prodût biyotchimike ki les yesses [levures] ont dandjî.

Li rnetiaedje

Al difén do bressaedje, li bire est passêye à coloe (passete). Les drâxhes (les schoices do brâ, drêches) dimornut el passete tins kel maxhe u brijhaedje [moult] passe e bidon.

Adon-pwis, li bresseu va co spoujhî les drâxhes : vudî di l' aiwe a 75-78°C dissu po fé rexhe les dierins soukes. Ci rnetiaedje la est foirt mâlâjhey pask' i fât k' les soukes passexhe mins nén les raboulets (bokets des schoices do grin, son fin). Po ça, l' bresseu n' doet nén maxhî dtrop.

Li rnetiaedje prind sacwantès eures paski sovint l' coloe est ristopé eyet l' aiwe di rnetiaedje passer mo londjin mint.

Li cujhaedje

On còp kel rinetaedje est haute, li maxhe est revoyeye el tchôdire po boure. Cwand elle atake a boure, li bresseu radjoute li grande pârt (70-80%) do houbion. Ci houbion la va cure po ene eure et dner l' amerté [amertume] al bire. Li houbion sieve ossu a touwer les bactereyes po wârdner l' bire pus lontins, ca c' est èn antiseptike.

Dijh munute divant l' difén do bolaedje, on radjoute li deujhinme pârt di houbion (20-30%) po dner l' gosse do houbion al bire.

Raclairi et rafoedi

Après l' cujhaedje, li bresseu ricole [re-filtre] li maxhe dins ene ôte passete po oister l' houbion. I l' pout co rpasser dins on pus fén coloe po l' co raclairi, tot oistant les foû ptits bokets.

Li brijhaedje doet passer d' 100°C a 25°C divant kel bresseu n' poye radjouter les yesses. I pout aidî l' maxhe rafoedi avou on rfoedixheu. Ca, si c' est trop londjin, gn a des bactereyes ki s' î metnut.

Leyî travayî les yesses

Termetant, li bresseu a-st apresté si lewin. I a prins on pô d' tchôde maxhe, el radmint rafoedi, et mete didins les yesses po k' ele si moplîynuxhe. Cwand l' brijhaedje s' a rafoedi disk' a 20-25°C, li bresseu radjoute li lewin. Adon, li levaedje [fermentation] si va escourci.

Jean Cayron

Waloneus

Ene shijhe avou Lorint Hendschel

Si l' walon vike co e 22inme sieke, et k' on s' dimande pa ké sint ey a cåze di kî, dins les nos k' aspiront, gn ârè dandjreus l' ci da Lorint Hendschel.

Paski pocwè ?

Djonne ratourneu, tot frismint poirteu di s' rôlea, i va discovri ki l' walon, c' est ene langue come ene ôte. Et d' aler fé on toû après mon les Relîs Namurwès. Po-z î divni radmint on hinant scrijheu, et prof di walon...

Mins c' est purade si ovraedje avou l' UCW ki l' va mete so ene voye ki frè si rlomêye.

Dimandeu (Dm) : Kimint k' ça aveut ddja stî, vost ovraedje avou l' UCW ?

Lorint Hendschel (L.H.) : Dj' a rescontré Pol Lefin, k' esteut e minme tins prezidint di l' A.I.D.L.C.M., ene soce eternâcionåle ki disfind les mancîs lingaedjes. Come on djâzéve foirt do rfondaedje – k' on lomève co *établissement d'une koiné* – i m' a-st evoyî vey amon les pweturlins [*Poitevins*] kimint çk' il avént adiercî leu côp. Dj' endè rivna avou l' noûmot « arantoele » po « rantoele di soces », eyet dins l' tiesse les betchfessîs scrijhas ea et jh – k' on lomève co *diasystème orthographique*.

Dm : C' esteut après li « Walo + » âs 3000 mots ?

L.H. : Oyi. La, c' est mi k' aveut metou totafwait e muzike, avou on côp d' mwin d' ene pougneye di vayants.

Dm : Et dvant l' raploû d' Marcinele ?

L.H. : Awè ! C' est la k' dj' a sintou k' n' aveut ene pire el roye. Divant, dji waitive Pol

Lefin come li Bon Diu. Li ci k' alève schaper l' walon. Dj' accepta don di prinde so mes spales l' adinçnaedje do raploû d' Marcinele (1995). Et priyî des gros colés do monde des linwincieus come Henriette Walter. Li raploû a Bén Stî. On-z a prezinté li pordjet di rfondou, avou cåzu tos les betchfessîs (dji boutéve dedja dsu dispu èn an avou on lomé Lucyin Mahin...)

Dm : Et après Marcinele ?

L.H. : On m' tcherdja d' aler espliker li rfondou dins les federâcions di tchaeke province. A Marcinele, tertos aveut dit « âmen ». Mins cwand i restît tchaeke so si ansinî, end a dj' atrapé, des tomates so m' gueuye !

Dm : Et les boss di l' UCW ni vos sotnént pus.

L.H. : Dji m' a-st abaiti ki l' UCW tournéve come on syndicat, et nén come on cinte di pouissance [*lobbying*] et d' decidaedjes po schaper l' walon. Cwand sacwants grandès gueuyes ont cmincî a bawer ki li rfondou, c' esteut traeyi l' walon, les boss n' ont nén oizou aler disconte, po n' nén piede leu plaeece. Et leyî cropi li tâvlotêye rifondaedje

[*Commission normalisation*] divant del clôre e l' an 2000.

Dm : Lacobén ki vos alîz souner a messe (a l' UCW) ey esse al porcession (al Rantoele) !

L.H. : Taiss k' oyi. Mâgré sacwants bisbrouyes, tot çou k' dj' a-st adiercî avou l' Rantoele (waibes, croejhete, ortografeye rifondowe, roman, Rantoele-gazete) egzistêye co asteure. Et fé des djonnes : des grands (Lucyin, Tiri), des emîtrins (Pablo) et des ptits dierins ki dji n' kinoxhe dedja (Yanik, Djan, Djôr).

Dm : Les rujhes del veye vos ont houvé foû do walon. Pâr foû ?

L.H. : Nonna ! Vos voeyoz ki dj' a co m' copiutrece ki toûne e Linux walon. Dji vos a astalé enawaire les tapes-abeye [*raccourci clavier*] po l' A-bole sol vosse.

Mins dj' a ene miete pierdou l' blame sacrêye, copurade po l' cåzaedje e walon a mes efants.

Et â dfwait d' langues etrindjires, après l' finwès, dji m' a metou â chinwès, djusse pol plaijhi.

Dayeur, po vs mostrer ki dji boute co tenawete sol walon, alez s' vey l' ârtike sol chinwès sol Wikipedia walon. C' est Bibi ki l' a scrît.

ramexhné pa Lucyin Mahin, e moes d' mâss 2010.

Atôtchance

Câzer do walon amon les Flaminds

I gn'a wêre, i m' a stî doné d' aler à Antwerpen câzer do walon amon ène socce d' èspèrantisses.

Bén èchu, ç' djoû-la, lès trins n' rolîne k' a leû-z âje, èt s' djoker a chake èstâcion.

Todi ès-st i k' arivé a place, dj'a vèyu dès grands tâvlas clapés dissu lès meurs. I donîne dèdja tos lès djondants èt pondants do lîdjwès, nameurwès, gâmès, chtî, evnd. Avou minme dèl réclame po l' Rantoele, si rfondû èt l' Walo-Tux.

M' falève-t-i djouwer lès papegayes èt ridobler tot ?

Dji n' l' a nén fait, dji lzeû a èspliké, dins l' linwaedje di m' tayon flamind, ki l' *moedertaal* da mi èstève li walon. Ki l' walon – èt nén l' françès – a stî li linwaedje di tos lès djoûs èteûre mès deus grands-pères, li cî d' Tremelo èt l' cî d' Cîné.

K' e 1830, lès mwinrneus do payis Beldjike djôzîne li françwès, on diplomatike linwaedje, e l' Flande tot come e l' Walonîye.

K' e 1914, dins lès trantchéyes, si lès ordes èstîne donés e françès, c' èstève èto la « minme chôze », « *hetzelfe* », « tot parey » po l' simpe soudârd walon. Li peûpe n' î èstève nén d'pus scolé d' on costé ki d' l' ôte.

Li scolaedje oblidjî di 6 a 14 ans – èt co, sovint nén pus lon k' 12 ans – n' a comincî k' e 1914.

Ki si l' flamind èstève oficîrmint d' uzaedje dins lès tribunâs, dispû 1873, dins l' administrâcion dispû 1883 èt dins lès scoles dispû 1889, nozôtes, nos ratindans co po l' walon !

K' e 1932, c' èst ptète paski, nozôtes, nos comincîne a pwinne a tot l' monde aprinde li françès èt insi divnu dès bilinwes françès-walon, k' on n' a nén volu s' mète dins l' minme tins au flamind (ki n' èstève nén co ABN !). Dèdja, ki dins l' tins lès Zolandès avîne volu nos î oblidjî...

Ki l' anoyeû èst co, di nos djoûs, di n' wêre trover dins lès lîves di scole tot çki dès Walons ont fait dins lès siêkes passés : rén dissu lès de Lassus, Rennequin Sualem, Sax, copères di Dinant bateus d' keuve, ovreûs do fièr èbagnés e l' Suwède, evnd...

Èt po çki èst d' l' oficîr uzaedje do walon audjourdu, n' èst-ce nén co todi bèrnike ? Èt lès scoles, èvou sont-èles ?...

Dji lzeû a eto Bén fait comprinde ki dès mots d' nosse walon d' asteûre èstîne dins lès pus vîs scrîts tècses (dins lès ans 800) k' on n' î trove nén ène brokète di françès èt ki c' èst don ène grosse bièstrîye kand on tchante ki nos cauzans on patwès françès...

Po fini, is ont polu schoûter « Lès ouy di m' man » da Arno-Matic èt insi d' kwè oyi èt voy k' nos èstans dovièts a çki vént d' ôte pau.

A m' n' idêye, is ont shèné awè compri m' broubèladje. Si onk dissu djî avève sovint on ptit sorîre dissu sès lèpes, dji n' sé nén Bén si c' èstève di contintemint odobén po s' foute. Deus dsu djî s' ont dit Bén contints èt décidés a daler rider dissu l' arincrin èt voy çu ki s' î passe dins nosse linwaedje. Come di djusse, dji lzeû a sititchî k' avou « Rabulets » i-z-avîne di kwè s' Bén rafiyî.

Mia, is vont minme lire li lîve da Michel Quevit « *Flandre-Wallonie, quelle solidarité ?* »

Rén k' po çoula dji seû contint d' î awè stî.

José Schoovaerts.

Li neyerlandès sol Wiccionaire walon

Cwand ene sakî ataca l' Wiccionaire walon, e moes d' djanvî 2009, elle aveut stî tchôkeye à cou – sâf vosse respet –, pu aveur on fel côp di spale di deus Wiccionairîs, onk do Wiki espagnol, l' ôte do Wiki neyerlandès.

Dispu don, c' est foirt sovint ki des Flaminds (u des Holandès) vinèt fé on ptit ovraedje sol Wiki walon, u mete des mots walons sol Wiki neyerlandès. Inte di zels ene tâve avou tos les chifes. Loukîz a : deus, shijh.

Tchanson e walon

On ratindeut on novea CD da Mimile. Mins li sorprijhe vina d'èn ôte tchanteu, **Anthony Fanard**, ki n' av djamây fwait do walon, et ki tchante :

Dins les ouys di m' mame

Po dire li veur, c' est l' ratournaedje d' ene tchanson da **Arnaud Hintjens Arno**, djans, on rokeu d' Ostande ki tchante e francès, e-n inglès et d' tenawete eto e flamind.

Item est i k' el Toni Fagnârd a ene vwès k' on prindreut âjhey mint pol cene da Arno lu-minme. Minme ki les Flaminds el schoûnut voltî e walon.

Li tchanson a rehou e-n mp3 ey esse cossemêye so les fyis. C' est do **zûne-mârcutigne** [buzz-marketing], sapinse k' on n' dit.

C' est nén l' prumî côp ki nosse Lidjwès riprind des tchansons d' Arno. Il a minme monté ene binde, **Arnomatic**, esprès po çoula. Li binde est prezintêye sol waibe do tchanteu :

<http://www.arnohintjens.be>

Câzaedje del tchanson

Mi mame, elle a-st ene sacwè, / Ene sacwè d' ene moudreuse, / Ene sacwè d' ene andoûleuse, / Ene sacwè d' ene toursiveuse. / Et des ouys ki vs trawèt.

Mi, dj' inme ses mwins so tot m' coir, / Dj' inme l' odeur d' âd dizo d' ses bresses. / Mi dji so come ça !

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame, / I n a sins rla, ene sacwè ki blame. / Vey voltî, ça s' voetodi / Divins les ouys di m' mame.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Ca m' mame, leye, est todi la / Et pâr cwand dj' a l' poun djus, / Cwand dj' a fwait l' biesse, / cwand dj' so-st eboevou. / Et cwand dji flaire come on vexhâd, / Et k' mes deus pîs l' odèt mâva.

Dji dmane todi si ptit boket. / Si dj' so rimpli d' peket, / Abeye les rmédes da Catrene Serè.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame, / I n a sins rla, ene sacwè ki blame. / Vey voltî, ça s' voetodi; / Divins les ouys di m' mame.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Mi mame, elle a-st ene sacwè, / Ene sacwè d' ene moudreuse, / Ene sacwè d' ene andoûleuse, Ene sacwè d' ene toursiveuse.

Divins les ouys di m' mame, / I n a djourmây ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame, / I n a sins rla, ene sacwè ki blame. / Divins les ouys di m' mame...

André Gauditiaubois

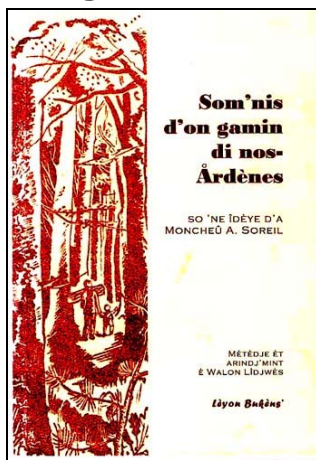
Lives e walon

Sovnis d' on gamén di noste Ârdene

« Som'nis d'on gamin di nos-Ârdènes », c' est on live da Arsène Soreil, redjârbé e walon pa Léon Bukens, tot notant l' accint d' après Lidje.

Il a stî eplaidî pal soce « La Wallonne » e 2009.

C' est des rsovnances - dandjreus di l' eter-deus-gueres - d' on valet d' ene dijhinne d' anêyes, k' a crexhou dins ene pôvrteuse famille, e l' Ârdene do costé d' Erezêye.

On ratournaedje, c' est sovint plin d' rujhes pol

tradujheu. Po çou ki louke li motî [vocabulary], Leyon Bukens s' endè saetche come on mwaisse. N' a ene tâve avou dpus d' 150 beas mots al fén do live.

Li scrijheu eploye voltî del croejhete pâr walone.

Tant k' a l' adjinçmint del frâze (sintake), on-z âreut wangnî si les longuès crawieusès frâzes do francès - et les frâzes sins viebes - ârênt yeu stî rcôpêyes.

Fâves¹

I vos end arive télcoûp !

Ene pitite fiye s' è va responde à telefone.

- Èm pouyon, c' est popa, dji voûreus bén pârlar a moman, passez mel.

- Dji n' sâreu, elle est dins s' tchambe avou mounonke David.

Sacwants sigondes di silince....

- Mins m' pouyon, vos n' avoz pont d' mounonke David.

- Sifait, sifait, il est dins l' tchambe avou moman.

- Bon, vla ç' qui djè voûreus bén qu' vos frîz : pôzez l' telefone, coroz radmint la-hôt, bouxhîz a l' ouxh et dijhoz a moman et mounonke David ki l' vweteure da popa rintere dins l' gâraedje.

- D' acoûrd popa.

Ene miete après, el gamine raplique :

- Dj' a fwait ç' qui vos m' avoz dit, papa.

- Et cwè ç' qu' i s' a passé ?

- Bén, moman s' a metou a criyî, elle a sôtlé woûrs do lét toute nuwe, ele s' a metou a couru ttavâ; adon, elle a ridé so l' tapis, ça fwait qu' elle a tcheu pa l' finiesse ey elle est toute moûrte.

- Mon Diu, mon Diu, et mounonke David ?

- Bén, il a sôtlé etou woûrs do lét, tout nu; il a couru ttavâ ey adon, il a sôtlé pa l' finiesse di drî dins l' picine, seulmint, il aveut roubliyî qu' el picine, vos l' avîz vûdî l' samwinne passêye pou li rnetyî, çou qui fwait qu' il est tout moûrt etou.

Après in long silince, popa dit : « El picine ? Qué picine ? Dji n' so nén à 02 358 512 ? »

Fôt né yèsse nôreû

Dj' é in coumarâde qu' è-st-èn abutuwé dès rêstôrants. I m' a raconté l' dérène quénte qui li z' a arivé.

L' ôte djoû, dj' asteus dins in bia rêstôrante èt djè vwès què tous lès gârçons aveun' ène pètte culière qui dèspasseut dè l' poche dè leû frake.

- Qwè fèyéz d' insi aveu n' pètte culière dins vo poche di-dje a yun ?

- El patron a fèt èn-ôdit èt is ont r' mârki què lès twès quârt du tîms, çu qu' lès pratiques lèyeun' tchère èl pus souvint, ç' t' l' pètte culière. Aveu yeune dè r' candje dins no poche, on l' rimplace tout de chûte, èl pratique èst binéje èt on gangne du tîms aveu lès dal èt radal al cûjine.

Dj' é trouvé qu' ç' asteut n' foûrt boune idéye. Ène miyète pus târd, djè r' mârke qu' il aveut in p' tit boukèt d' ficèle qui dèspasseut dè s' brayète. Djè li d' mande co in coûp a qwè ç' què ça put bén chèrvu.

- C' èst co toudi dè l' côse dè l' ôdit. Quand i nos fôt dalér pichî, on tént no chuflot aveu l' ficèle, d' insi on gangne co du tîms pace què nos n' dèvons pus r' l' avér nos mins èt in d' pus, ça sparigne dè l' èuwe èt du savon.

- D' acoûrd li di-dje, mins comint fèyéz pou l' rintrér d' aboûrd ?

- Pou lès ôtes, djè n' sés né mins mi, djè m' chève dè l' pètte culière !

Christine Tombeur

¹ Li prumire a stî riscrite e rfondant walon, li deujhin me leyeye télé kéne e Feller, avou l' accint di Djnape.

Copinreyes

Copinreye di Bastogne

Tâves di rcâzaedje e walon tos les 3inmes londis do moes a l' aisse del Tuzance di Bastogne ou à Muzêye del linne a Bjhâri (Bizaury).

Câzaedjes so on tinme metou d' avance; tchansons, rivowe di l' actouwalité do moes avou, tchaêke còp, 20 a 30 soçneus(es).

Racsegnes : Claudine Voz claudinevoz@hotmail.com.

Les rcâzeus d' Bive (Bièvre)

Aisse del Tuzance; copinreye li prumî mârdis do moes, di 15 e a 17 e. Racsegnes :

Dorchimont, Mady mady.dorchymont@skynet.be
Baijot Louis
moulins.baijot@skynet.be

Les djâzeus d' Manhé

Sale comunâle, tos les 4inmes mierkidis do moes. Racsegnes: Jean et Anne-Marie Leclerc

Copene Oufa (Oufalijhe)

Tâves di rcâzaedje e walon deus còps par moes ; Racsegnes: André Lamborelle (061 28 94 26), Marcel Leboutte (061 28 91 14).

Ceke d' animâcion et d' djâzaedje e walon di **Rindeu**

Li prumî londi do moes a 20 eures. Racsegnes : Jean-Marie Hamoir 084 47 78 57.

Tâvléye di walon di Rotchfoirt

"Accueil Famenne", les prumîs et troejhinme mierkidis do moes. Racsegnes : Désiré Malet
d.maletsonveau@skynet.be.

Copinreye di Tchârnoe (Tchaurnè, Charneux-Harsin)

Sâle do viyaedje, li 3inme mârdis do moes Racsegnes : Jules Lucy 084 34 45 31 ; 0477 78 13 06; Josée Buron : joseeburon@hotmail.com

L' ABERTEKE

Li copinreye di Timister :

Li prumî djudi do moes a 20e ; Racsegnes : Léon Bomboir (087 44 61 85).

Sicoles di walon

Les scrijheus walons do Lussimbork :

Sicole comunâle d' Ârvaye (Arville), on semdi par moes, di 2 eures di l' après-nonne a 5 eures del vesprêye.

Racsegnes : Willy Leroy, rue de Wacomont, 18 a 6870 Ârvaye (061 61 16 25), emile willy.leroy@belgacom.net

Univiersité des 3 còps 20 di Lidje

tos les vénrdis a 9 eures; Racsegnes 04 370 18 01

Les scoles di Bive do moes d' octôbe 2010

Les mârdis 5, 12, 19 et 26 a l' Aisse del Tuzance di Bive, di 14 e a 17 e; racsegnes : ccb@bievre.be

Les scoles di walon a Serè

mârdis di 16 a 18 e. racsegnes : R. Joelants (04 336 09 56) - F. Chaumont (04 336 21 79).

Bénrade on DVD do **one man show** da **Guy Mars** ?

Dins tos les cas, l' ome a stî eredjistré e moes d' avri a Bastogne, dins l' dijaedje di ses meyeus sketches.

Do tchôd modou so les waibes e walon

L' Aberteke-gazete di may est so Berdelaedjes

L' edicion d' may 2010 di l' Aberteke, c' est des tecses e rfondou walon + li modêye dins li scrijha di l' oteur, et c' est so :

<http://berdelaedje.walon.org/viewtopic.php?t=540>

L' eciclopedeye Wikipedia

a-st acsût tolminme les **11.618** ârtikes (à 29 di may 2010). <http://wa.wikipedia.org>

Si pådje di noveles : <http://wa.wikipedia.org/Wikinoveles>

Li **Wiccione** s' amidere todi dpus. Les tâvleas di ratournaedje evoynut direk à mot ratourné sol Wikipedia etrindjir. Metans : ewaerant => neyerlandès *verbazend* ki vos discovroz sol Wiccione neyerlandès d' on mier clitchaedje.

N av, dissu, **4767** ârtikes à 29 di may 2010.

<http://wa.wiktionary.org>

Ça fwait cwand minme **7** noveas ârtikes tos les djoûs po les deus pordjets, dispu l' dierin contaedje (25 di fevri).

Videyos walon-câzantes :

Responda d' on bracnî.

<http://www.youtube.com/wlntv>

Jacques Desmet lét onk di ses bokets :

<http://www.youtube.com/watch?v=jXzJ2A2IGVk>

Libes programes e walon

<http://walotux.walon.org>

Foroms, lisses & waibe-bloks

<http://innocentcitron.blogspot.com/>

<http://fr.groups.yahoo.com/group/viker/>

<http://walon.cultureforum.net/>

<http://berdelaedje.walon.org/>

souzane

el dierinne fornêye di lijheuses
di nosse binamêye gazete.

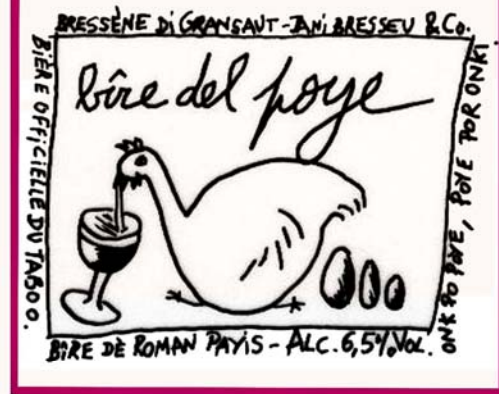
Lès mots èt TITORVÀ

« Een dag in Uw voorhoven is beter dan
duizend elders. » (Ps. 83/84).
Tot gedachtenis der diakenwijding van
Georges Staelens-Sfasie, door de
handoplegging van Mgr A. Bauweleers.
De Oud-Kath. Kerk, Brussel, 14 maart 2010

« Mieux vaut un jour dans tes parvis
que mille ailleurs. » (Ps. 83/84).
En souvenir de l'ordination diaconale de
Georges Staelens-Sfasie, par l'imposition des
mains de Mgr André Bauweleers.
Égl. Vieille-Cath., Bxl, le 14 mars 2010

« Pus fel e vos çapâds on djoû
Kî des meyes ôtes âd foû. »
(Sâme 83/84)
Al rimimbrance da Ğor si ordinâcion
cwand l' Mgr A. Bauweleers l' a fwait
diyâke, el Egljhe Veye-Catolike di Brussele.

LI RANTOELE L° 54 (Esté 2010)

Cérudjin e l' Afganistan (M. Ledecq)	p. 3
Tot rawårdant BHV (A.G. Dumoulin)	p. 4
Cwand l' tere si rewoeye (L. Baijot)	p. 5
Avocât do Diale (J. Goffart)	p. 6
L' egljhe vî-catolike (G. Sfasie)	p. 7
Les rime-rames d' efants	p. 7
Djowel, Djozé, Titôrvâ & Hegel (L. Mahin)	p. 8
Sinsibe acertinance (F. Hegel & J. Schoovaerts)	p. 9 - 12
Fé ene vierlete (W. Marchal)	p. 13
Li lingaedje LaTeX (J. Cayron)	p. 13
Li bressaedje el mâjhone (J. Cayron)	p. 14
Ene shijhe avou Lorint Hendschel	p. 15
Câzer do walon el Flande (J. Schoovaerts)	p. 16
Dins les ouys di m' mame (A. Gautitiaubois)	p. 17
Gamén d' Ârdene (L. Bukens)	p. 17
Fâves (C. Tombeur)	p. 18
Belès Letes (L. Mahin J. Desmet / W. Marchal)	rawete

Li Rantoele às Belès Letes

limero 9 (rawete al Rantoele 54 di l' esté 2010)

La littérature qui ne choque pas le conservatisme, c'est une littérature morte (Ahmed Zawi)

Paski pocwè ?

Li Rantoele a yeu ene rawete « Belès Letes » (literateure) di s' limero 9 disk' a s' limero 16, manaedjeye pa Bernard Louis. Po lyi rinde bon dvwer, dabôrd k' il est houkî a des pus hôts ovraedjes pol Bén do walon, nos rprindans l' gorea. Nos î eplaidrans des tecses di prôze, purade e rfondou, ey eto des arimés. Zels seront pus voltî leyîs dins l' mwaisse accint, rapoirt às rimaedjes. On metrè pacô li riscrîhaedje e rfondou padzo.

Paskeyes di Tchicago-el-Walonreye

Cardjakigne

Dj' âreu polou esse touwêye...

Dji ralève cweri mes djonneas, k' estént-st evoye a ene boume avou des pareys a zels, après Dârmè. Il esteut sol côp d' ene eure à matén. Dj' aveu leyî l' ome dins s' lét, fornâjhi k' il esteut d' aveur bouté disk' a târd del shijhe. Fât dire k' il avént deus grossès pratikes a-z ahessi, dins si imprimreye. Et nén cwand cwand, ca c' esteut des afitches po les votaedjes.

N' aveut nén grand djîn avâ les voyes. Come a mi âbitude, dji n' rôléve nén pôvite. Mins c' est Bén dazâr k' i gn ouxhe on radar a des pareyès eures, taiss, dandjreus !

Des gableus, neni, mins des otomaboullisses, oyi. Waite on pô cist albran la, dins s' grosse Volvo, ki frinne des cwate pates et do muzea sol bele droete lene del Pasturâstrêye. Portant, li feu-rodje ki vént est co vete.

Ki : i va Bén fini pa-z î passer, à rodje. Eto, dji boute, mi avou, come ene waeraxhe, so l' erayoe. Mi Audi discapotâve ni rabresse nén voltî on gros cou d' Volvo. Nonna, ele n' est nén raecisse... Djusse Bén aclevêye.

Mins, so rén do monde di tins, foû del grosse tcherete suwedwesse, come des cacafougnas foû d' leu boesse, i gn è

rexhe troes mâbelairs, avou des noerès cabounetes so leu tiesse. Li prumî a-z arivé dé m' poirtire mi dit, avou on accint nén d' avâr ci : "Les clefs ou j' te bute !"

Dji n' piede nén m' froed sonk. C' est don çoula, on cardjakigne. Et c' est des ptits canvolants d' Francès ki m' volnut haper mi oto, a mi, ene Ârdinwesse ki s' popa a fwait l' Ofinsive da Van Rouchtete avou l' Ârmêye da Montgomery.

Dji n' fwai ni ene ni deus, dj' eclitche prumire, deujhinme et troejhinme, et vo m' la a do cint a l' eure sol târmak do Grand Tchâlerwè. Dji n' m' a nén ddja abaiti ki les deus bouxhaedjes k' on-z a etindou enawaire, c' esteut des côps d' fizik saetchîs après mi. Asteure, dins l' erî-glaece, dji voe ki l' finiesse did padrî est tote kipetêye. Ci n' est nén pâr des corâls, nos cardjakeus !

Et asteure, les gros fâres ki m' shuvèt, la â lon, c' est dandjreus zels, paret. Dj' a ene u deus munutes d' avance. Dji n' so waire crâsse avou ça.

Lacobén ki m' tiesse va Bén, leye. Nén disbrôlêye del vessete ! Djusse astok, so Mârciene, dji cnoxhe on restorant avou on grand parkigne. Dj' âre l' tins d' î moussi, et di m' maxhî âzès djins.

Come dit, come fwait. Sâf ki l'oukh d'intrêye est seré. Come di djusse. Dispu deus troes ans, les polices do tote li Picârdeye francesse ont rhâssî leu livea di straegnté. Swè-dijhant po sayî di dzindjner les grands bandiys ki rôbalèt so leu triyaedje. Ene coûsse-porshûte, et i mitrayèt les saiwantès tcheretes, sins si rtourner k' i gn aveut des (nén enocinnès) âmes divins. Avou l'benediccion des sarcozisses.

Dabôrd, les brakeus et atakeus di totes les tires ont-st aploû sol payis d' Tchâlerwè, la k' il ont ddja mwints frés d' mestî. Cial, el Walonreye, cwand on bandiy si fwait acsure d' ene bale pierdowe, c' est tos les policîs porshuveus ki sont dins leus ptits solés. On sotént l' calinreye, vos di dj'.

Mins rivnans drî rinne.

Vo m' la don divant èn oukh di bwès, à prôpe et a l' imâdjrece. Li tins di hâspler po fé vni on sierveu, et la les lampes di l' oto des shuveus ki loumeynut l' noeur, a l' intrêye do parkigne. Pus l' tins d' rén do tot, ki di m' sititchî dizo l' prumire oto gârêye djondant.

Les mâlairs n' ont nén metou lontins po s' abaiti di m' catchete. On côp d' fizik a co peté. « Lebon, tchipete ! Ti n' ti vas tolminme nén fé dischinde po on hopea d' fiermints. Tape lezî les seroûles di l' oto, et k' on n' è câze pus. »

Dj' elzî a hiné.

Po m' rimerciyî, il ont co saetchî deus troes côps avou leus pistolets. E l' air, come on tire des maryîs ? Djî n' vos l' sâreu dire. Djî n' voeyeu rén : dj' esteu co padzo mi oto.

Cwand les voleus ont yeu stî petés à diale, les ouxhs do restaurant s' ont disclapé. T' aveus la ene flouxhe di bâyâds ki vlént saveur les ca et les ma. Mi telefone axhlâve aveut stî riscroté avou l' oto. Tolminme, onk des magneus, on pô pus midone k' els ôtes, mi prusta l' sinne. Li gârçon, lu, m' aveut vnou siervi on vere di maxheure di djus d' fruts, avou des ptits cwârés d' froumaedje. Djî n' sai nén si c' esteut d' pitieusté, oudonbén k' il aveut sovnanance ki dj' esteu ene pratike del mâjhon.

C' est cwand on-z a dandjî d' zels k' on ricnoxhe ses vrais soçons, dit-st i l' rebusse.

A cist egzamin la di relijhaedje des vrais amisses, mi ome âreut seur sitî buzé. Vo l' la ki s' dispiertêye grigneuzmint. Cwand dji lyi conte mi paskeye di cardjakigne, et k' il ôt les vwès des djins di ttâtoû d' mi, il a l' acertinance ki dji so ki lyi djowe ene kénte. Ene kénte à rvier, sapinse a lu.

Aprume ki djel vou fé lever et prinde si oto po-z aler rcweri les crapâds et l' crapåde (nos deus djonneas et onk di leus cousses). Djonneas ki doevnut aveur li tins long, a des sfwaitès eures, a l' oukh di leu dancigne, la k' dj' elzî aveut dné radjoû al dimeye di deus. Et il est ddja l' cwârt a deus ! Et s' brouhene-t i, et fé ene crouweur ki vs amousse disk' âs oxheas. Dji l' a sepou cwand dj' esteu dvant l' oukh, racafougneye dizo ene oto.

Il a falou k' ene pratike do restaurant prinde li schoûtrece, et-z aveuri a m' mwetî tot çou ki dji lyi aveut dit. « On vout co Bén aler rcweri vos djonnes a leu dancigne, dijha-t i tot s' mâvlant, mins soeyoz don binamé di vni rprinde vosse feme droci. Après l' saizene k' ele vént d' aveur, tchance eto k' ele est co mwaisse di leye et n' vos nén dire ene volêye di pâters di bourike. »

Cwand i s' a-st apwinté, ene grosse eure pus târd, les sopeus avént tertos dzarté, et les sierveus avou. Gn aveut pus ki l' boss do restaurant, et les policîs k' avént ddja câzu tot scrît leu rapoirt. Li brigadî n' a rén dit, mins il a mostré, sol tancea di s' mwin, les deus vudès cartoxhes k' on-z aveut rtrové sol parkigne. Des Bronigne 15-10, onk des pus traites des pistolets d' atake.

C' est mi ome k' a toumé dins les cropecindes, et c' est co mi k' a dvou rmoenner l' oto po-z eraler al mâjhon.

Vacobén ki l' Audi discapotâve esteut assurêye disconte do scrotaedje.

Ça co stî on bea côp dé on laid.

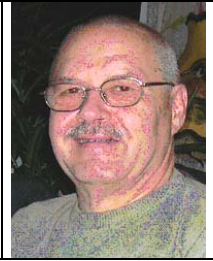
Lucyin Mahin, nén eplaidî.

Jacques Desmet...

... a cmincî tot djonne a scrire des arimés e walon.

C' esteut dedja des prumîs scrijhaedjes, poy k' i fourît relîs pa Lucyin Somme et Lucyin Léonard dins l' antolodjeye « Fleurs diyalectâles », eplaideye e 1975 pa P. Charlier, del « Propriété Terrienne ».

Djâke s' a rmetou lanawaire a riscire, rascode li Pris Durbuy (2008) et minme dire ses tecses so Youtube (loukîz p. 2 & p. 19)

T'ès come on bwès d' sapéns

T'ès come on bwès d' sapéns
Rimplê d' vëvis.
Tê coeûr, tès-oûy, c'est dès mërwwès ;
Djê voûros î bagnî !

T'ès come one pêtête chavéye
Rascouvrûwe pa dès fleûrs.
Pèrson.ne nè l' conèt,
T'î as catchi tès s'crêts !

Dins t' vwès, n-a come on-èco
C'èst l' tchanson dè bouneûr !
Mê l'avos' promêtê ?
Djê mè l' dëmande asteûre !

Tès lêpes rêchonenèt
Aus iêbes lès pës tinres ;
On voûrot s'î r'pwaser !
Mins, m' laîrès' m'î r'trimper,
M'î r'trimper au matén ?
I sayî l' gout de l' promesse
Donéye avou tès trèsses ?

(T' es come on bwès d' sapéns / Rimpli d' vevîs /
Ti cour, tes ouys, c' est des miroes / (ki) Dj' î
vôreu bagnî // T' es come ene pîtte schavêye /
Rascrovowe pa des fleurs / Personne nel conoxhe
/ T' î as catchî tes screts // Dins t' vwès, n a come
èn esco / C' est l' tchanson do bouneur / Mi
l' aveuss prometou ? / Dji mel dimande, asteure //
Tes lepes rishonnut / Às yebes les pus tinres / On
s' î vôreut rpoîzer / Mins m' laïress m' î rtrimper /
M' î rtrimper à matén ? / Î sayî l' gosse del
promesse / Dinêye avou tes tresses.)

Qui ç' qu'a dët

Qui ç' qu'a dët
Qu'on r'toûnerot à poûchère,
Qu'on r'moucherot è tère ?
Qui ç' qu'a dët
Que l' vint sèrot on linçoû
Po nos-èpwârter on djoû ?...

Quand t'ènn'îrès
Nê tê r'toûne nî
Djê bacherè lès-oûy
Po co t' veûy mia !...

Ës polenèt t'èmin.ner,
Ës polenèt t'alon.yi,
Ës polenèt prinde tes nêts,
Tê raui foû d' nosse lét,
T'èpwârter foû d' nosse cwète,
T'èssèrer dins-r-one vële,
Ou co t' piède dins-r-on bwès..

Quand t'ènn'îrès
Nê tê r'toûne nî,
Djê bacherè lès-oûy
Po co t' veûy mia !...

Tê vëkes co dins mès nêts,
Si lèdjère sê më spale.
Djê sondje co, tot conte twè,
Tes brès lon.yis à m' cô.
Et dj'ètindrè todê
Come lê tchanson d' nos bètch,
Sê piède dins nos cwârps djês.

(alon.yi = aloyî ; vële = veye ; lon.yis = loyîs ;
djês = djus)

So l' djâspinreye <http://berdelaedje.walon.org>, ridant « Berdelaedje », fyi « Aberteke di may », gn a co des ôtes tecses dâ Djâke Desmet, rimetous e rfondou. Sol forom « Li walon d' amon nozôtes » <http://walon.cultureforum.net/>, gn a les minmès bokets sicrîts e sistinme Feller.

N a-st avou, so les deus waibes, des scrijhaedjes di sacwants ôtes oteurs

Tchanson po l' Oviernat

C' est ene des pus cnoxhowes des tchansons da Georges Brassens. Julos Beaucarne l' aveut ddja redjârbé. Ça divna « Merci brâmint des côps, Flamind ». Willy Marchal a rprins l' tinme, et l' rimete dizo l' tite « Les brâvès djins »

Lès bravès djins

I.

Cite air-là c' èst por vos, vwèzin
C' èst po l' vère d'êwe, c' èst po l' còp
d' mwin,
Ki m' ont rtapé kand flauwe èt pâle
Dj' ènn' aveû pèsant su mès spales.
Vinoz a m' tauve ki v' m' avoz dit,
Vo bwèroz l' cafeu avou mi.
Kand lès pice-crosse, lès bins rimplis
Clôyin' leû-z uchs divant mès pîds.
Vos pinsez k' ça n' èst causi rin,
Mins ça m' rapaujèle doucètemint.
Odjourdu dj' î sondje co todi :
Por mi c' èsteûve ça l' paradis.
Mèrci, vwèzin, et kand v's iroz,
Dins l' dérin corti po tortos,
Vos iroz drwèt, padrî lès stwèles,
"Au Père Éternel "!

II.

Cite air-là c' èst por vos, comére,
Po l' bokèt d' pwin èt li ptit vère,
Ki m' ont rmètu drwèt su mès pis
Kand dj' areu volé po mougnî.
Kand lès ritchauds, èt lès pouris
Lès ci ki n' vikenèt k' po l' plaîji,
S' è mètîn' au raz d' leû gosî,

An riyant di m' veuy disbautchî.
Bin sûr, ça n' èsteût nin bran.mint,
Mins ça m' rèstchaufeûve tot an d'dins,
Et kand dji rsondje à ci ptit vère,
Dj' èl veu co rglatî dins l' lumière
Mèrci comére, kand vos iroz,
Dins l' dérin corti po tortos,
Vos iroz drwèt, padrî lès stwèles,
"Au Père Éternel"

III.

Cite air-là c' èst por one sakî
Ki dj' n' a crwèzé k' on còp mins ki
A tot d'sûte mètù dins mès mwins
Sès mitches di djambon èt d' blanc pwin.
Lès djins k'on crwèze ni v' veûyenèt. nin,
Por zèls, vos estoz mwins' ki rin.
Cit orne-là èsteû ôtrumint,
I m' a rwètî tot paujêremint
I n' m' a rin dit, mins on sorîre,
Ça pout droûviè totes lès bayrières,
Di m' tièsse a tchèssi mès nûlêyes.
Tot ç' bouneûr-là m' a fé tchoûlé .
Mèrci brave ome, kand vos iroz,
Dins l' dérin corti po tortos,
Vos iroz drwèt, padrî lès stwèles,
"Au Père Éternel "

Merci brinmint des côps...

I. Merci brinmint des côps, Flamind / D' Ingui poul bouket d' bos pou rîⁿ / Ki tot intîr m' a restchaufé / Kind dj' aveu froûd dins mes solés. / « Vinez dlé l' estûve, k' avoz dit . / Ene djate di café ? Nd a co bîⁿ » / Kind les crachoulets pichoulits / M' avî^{nt} clawé l' uch dzo les îs. / Bén cheur, cè n' astout nîⁿ brin.mint / Mins dj' astou binêje tout inddins / Odjourdu, djè pinse co toudi / A ç' pètit bouket d' paradis. / Flamind d' Ingui, oy, kind vos frez / El cutrumia; orvwêr daler, / Vos direz fel / Come ène mamzèle / Au Pére éternel. /

II. Merci brinmint des côps, coumére / Poul bouket d' pwin yèt l' pètit vère / Ki tout intîr m' a r' mis d' asto / Kind djè flotou dèvins m' paltot / Kind les crachoulets pichoulits / Les malêjîles, les bîⁿ rimplis / Cras d' s' impanchner dèsk' au goyî / Riyîn'tè d' èm vir dèsbautchî. / Coumére, kind i vos fâra fé / El cutrumia; orvwêr daler, / ...

III. Merci brinmint des côps, ptit fi, / A vos, ptit djonne di barakî / A vos ki a dvènu tout drole / Kind l' champète m' a mis dins 'ne gayole. / Kind les crachoulets pichoulits / Dijîn'tè djuste po m' espotchî, / Arlicotant leu ragaguète / Avou des airs di pun d' coupète. / Barakî, kind vos fâra fé ...